

УДК 619.616.989.2.75

Б.А.Элмуродов, в.ф.д Х.У.Муродов, докторант,
З.Н. Киямова, илмий ходим,
Ветеринария илмий-тадқиқот институтиПАРРАНДАЛАР ЛАРИНГОТРАХЕИТ КАСАЛЛИГИНИНГ
ПАТОМОРФОЛОГИК ДИАГНОСТИКАСИ

Аннотация

В статье описывается течение, клинические признаки и патоморфологические изменения ларинготрахеита у птиц. Приведены патологические изменения в организме птиц и их дифференциальный диагноз от других болезней.

Annotation

This article describes the course, clinical signs, and pathomorphological changes of laryngotracheitis in birds. Pathological changes in the body of birds and their differential diagnosis from other diseases are given.

Калит сўзлар: паррандалар, ларинготрахеит, патоморфология, таххис қўйиш, дистрофия, неротик жараёнлар, яллиғланиш.

Кириш. Паррандачиликда, айниқса, товуклар орасида турли касалликларнинг кенг тарқалганлиги жуда кўп паррандачилик билан шуғулланувчи фермерларга катта зарар келтирмоқда. Ларинготрахеит билан касалланган паррандаларнинг ўлиш даражаси 80-85% ни ташкил этади. Адабий манбаларда ЮЛТ билан касалланган паррандаларнинг ўлиш даражаси ўртача 15 фоизни ташкил этиб, 30-80 фоизгача кўтарилади. Асосан касалликнинг конъюнктивал шакли 5-87 фоизгача учрайди. Касал паррандаларни даволаш ва касалликка қарши курашиш тадбирлари учун катта маблағ сарфланади. Касалланиб тузалган жўжалар ўсиш ва ривожланишда тенгқурларига нисбатан ортда қолади ҳамда касаллик кўзғатувчисининг ташувчиси бўлиб қолади. Мазкур касалликка таххис қўйиш, даволаш ва олдини олиш тадбирлари учун махсус комплексли усул ва воситалар ишлаб чиқилмаган. Чунки, ҳозирги вақтда республикамызда паррандачиликка жуда катта эътибор берилмоқда. Улар касалликларининг олдини олиш ва даволаш учун замонавий комплекс воситалар ишлаб чиқилмаган. Хорижий мамлакатларда ишлаб чиқарилган биопрепаратларни қўллаш учун кўп вақт ва валюта сарфланиши лозим.

Материал ва методлар. Тадқиқотлар ветеринария илмий-тадқиқот институтининг микробиология лабораторияси ва ВИТИнинг Қашқадарё тажриба станциясида ҳамда паррандачилик фермер хўжаликларида амалга оширилди.

Паррандаларда юкумли ларинготрахеит касаллигининг тарқалиши, патоморфологик ўзгаришларни аниқлаш ҳамда касалликка таххис қўйиш услублари қуйидаги тажрибалар асосида ўтказилди. Паррандаларда ларинготрахеит касаллигининг олдини олиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш мақсадида 20 бош товуклар 2 гуруҳга 10 бошдан бўлинди. Ҳар бир гуруҳ паррандалар ларинготрахеит касаллигига қарши Ави-вак ИЛТ вакцинаси билан эмланди. Сўнгра ҳар 21, 30,

60 ва 90 кунлигида қон олиниб, қон зардобиди имунофермент таҳлили (ИФТ)да антителолар титри ўрганилди. Назорат гуруҳи вакцина билан эмланмади. Тадқиқотлар натижасида вакцинанинг самарадорлиги аниқланди (2-жадвал).

Тажрибадаги товукларнинг клиник белгилари патологоанатомик ўзгаришлари ва бактериологик текшириш усуллари умумий қабул қилинган усуллар бўйича бажарилди. Ички аъзоларни патологоанатомик текширганда, қон томирлари ва паренхиматоз аъзолар – жигар, буйраклар, ўпка, юрак, талоқ, тухумдонларга алоҳида аҳамият берилди.

Организмда бўладиган ўзгаришларни кузатганда, асосий диққат аъзоларнинг ҳажмига, зичлигига, рангига ва юзасидаги ўзгаришларга, кесиб кўрилганда эса, тўқималарнинг ҳолатига, тўлақонлигига ва букканлигига қаратилади. Ошқозон-ичак бўлимининг сероз ва шиллиқ пардаларига, ингичка ва йўғон ичакларнинг ҳолатига, геморрагик яллиғланишлар, дистрофия, атрофия ва некротик ўчоқларга эътибор берилди.

Натижалар ва уларнинг таҳлили. Тадқиқотларимизда Қарши туман “Улуғбек Нозима ҳамкор” МЧЖга қарашли паррандачилик фабрикасида касалланган товуклар организмда касалликнинг клиник белгилари ва патологоанатомик ўзгаришлари ўрганилди. Касаллик асосан 5-6 ойлик товуклар орасида кузатилди, касал товукларнинг озуқадан бош тортиши, холсизланиш, хириллаш, ҳар хил овоз чиқариш, тана ҳароратининг кўтарилиши, нафас олиш, юрак уришининг тезлашиши, ич кетиш, шиллиқ пардаларининг оқариши кузатилди. Шунингдек, баъзи товукларда қонли ич кетиш ҳолати кузатилиб, тез ўлим бўлиши аниқланди.

Касалланиб ўлган товукларнинг аъзолари текшириб кўрилганда, конъюнктивит, ҳиқилдоқ ва трахеяда творогсимон модда тўплангани аниқланди. Шунингдек траххеа, кўз конъюнктивасида йиринг-

Товуқларнинг ларинготрахеит касаллигига қарши вакцинанинг самарадолигини ўрганиш.

Т.Р	Гуруҳлар номи	Товуқлар сони (бош)	Эмлаш миқдори	Эмлаш усули	Антителолар титри натижаси			
					21 кун	30 кун	60 кун	90 кун
1	I	10	1 мл	Тери ости	1:32	1:64	1:128	1:64
2	II	10	-	-	1:4	1:2	1:4	1:2

ли яллиғланишлар мавжудлиги кузатилади. Бундан ташқари, ички аъзолари текширилганда, ўпкада, жигарда бироз нуқтали қон қуйилишлар ҳамда қон томирларининг турғунлиги аниқланди. Паррандаларда ларинготрахеит касалликлари патологоанатомик ўзгаришлари бироз мураккаб ва доимийлиги билан фарқ қилди. Бунда гавдаларнинг жуда ориқланиши, қотмаганлиги, оғиз ва бурун бўшлиқларидан кўпikli суюқлик оққанлиги, айримларида бу суюқлик қон аралаш бўлиши, шиллиқ пардаларда, айниқса, конъюктивада гиперимия ҳосил бўлганлиги, клоака атрофлари суюқ сариқ рангли ахлат билан ифлосланганлиги, патларининг рангсизланганлиги кўзга ташланади. Асосан тери ости клетчаткаларида ва ошқозон-ичакларида қон томирларнинг тўлақонлиги кузатилди. Сероз пардаларида нуқтали қон қуйилишлар, қон томирларининг қон билан тўлганлиги барча касалланган товуқларда кузатилди.

Юракнинг катталашгани ва нуқтали қон қуйилишларнинг кучайганлиги, ўпкада эса бронх ва альвеолалар бўшлиқларида кўпikli шилимшиқ модданинг тўпланганлиги, шунингдек, бир неча ателиктатик ўчоқларнинг мавжудлиги кўзга ташланади.

Асосий ва доимий ўзгаришлар талокда бўлиб, унинг ҳажми катталашган, юзасида нуқтали ва доғсимон қон қуйилишлар қайд этилиб, асосий ўзгаришлар ошқозон-ичакларда кузатилди. Ёриб кўрилганда, барча товуқларнинг ўпка ва ошқозон-ичакларида қон томирларнинг тўлақонлиги, сероз пардаларида нуқтали ва доғли қон қуйилишлар кенг тарқалган. Ўпканинг ҳажми катталашган, оч қизил рангда, юзасида нуқтали қон қуйилишлар, жигар анча катталашган, юзасида нуқтали ва доғли қон қуйилишлар, гиперимия ҳолатлари ва буйракларда гемморрагик жараёнлар кузатилди.

Мускулли ошқозон шиллиқ пардаларида шилимшиқ аралаш қорамтир модда йиғилган, майда нуқтали қон қуйилишлар, эрозия ва яралар мавжудлиги билан ифодаланади. Талок ҳажми бироз катталашган, юзасида майда қон қуйилишлар бўлиб, кесганда пульпаси тўқ қизил рангда кўринади.

Шундай қилиб, паррандаларда учрайдиган кли-

ник белгилар ва патологоанатомик ўзгаришлар жуда мураккаб, бошқа касалликлардан тубдан фарқ қилади. Аммо яхши эътибор билан таҳлил этилса, вақтида тўғри диагноз қўйилиб, касалликларга қарши ўз вақтида олдини олиш чора-тадбирларини кўриш имконияти яратилади.

Хулосалар. Республиканинг жанубий ҳудуди Қашқадарё вилоятидаги паррандачилик хўжаликларида текширилган 14 та хўжалиқдан 5 тасида паррандаларнинг юқумли лоренготрахеит касаллиги билан касалланиши аниқланди. Касалликнинг ўртача 12,9 % ини, умумий касал ҳайвонлар сонидан ўлим даражаси эса ўртача 8,1 % ни ташкил этиши аниқланди. Товуқларнинг ўпка тўқималари, нафас олиш йўллариининг яллиғланиши, ҳиқилдоқ ва трахеяда творогсимон модда тўпланганлиги, ўпка ва жигарда нуқтали қон қуюлишлар, қон томирларнинг турғунлиги, конъюктивада геперимия ҳолатлари ҳамда ошқозон-ичакларидаги чуқур ва мураккаб патоморфологик ўзгаришлар катта ёшдаги товуқларда ҳам кичик ёшдаги товуқларга нисбатан бироз фарқ қилмаса-да, касалликнинг вирулентлиги ва оқимиға боғлиқ ҳолда ўзгариши аниқланди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ниязов Ф.А., Ахмедов Б.Н. Ашуров С.А., Действие иммуностимулятора кавилона на цыплят. // Ветеринария. – М. 2001.-№9. – С.22-23.
2. Ниязов Ф.А., Дурдиев Ш.К., Алимарданов А.Ш. Заслон распространению заболеваний // O'zbekiston qishloq xo'jaligi. 2008. №6. С.26.
3. Ниязов Ф.А., Ибодуллаев Ф.И., Юсупов М.Г. Патоморфологические изменения в организме кур при пуллорозе. // Зооветеринария – 2008 – №6 – 7. С.18.
4. Кисленко, В. Н. Ветеринарная микробиология и иммунология. Ч 3. Частная микробиология / В. Н. Кисленко, Н. М. Колычев, О. С. Суворина. -М. : Колос С, 2007. 215с.
5. Ахмедов Б.Н. Жуза ўстиришнинг асосий омиллари.// Қашқадарё фермери газетаси. 27 –феврал.- 2009.
6. С.Мавлонов., Б.Н. Ахмедов. Коракўлчиликда юкори самарадорликка эришмокчимиз. // Қашқадарё газетаси. 8 – янв. -2010.